

ודוקא לענין איסורי אכילה והנאה לאחר הפסח, אבל לענין השהיית החמץ שם בפסח, לעולם הולכים אחר הרשות; אם החנות של ישראל – חייב לבער. ואם של נכרי – אעפ"י שהניח שם ישראל את חמצו, אם נתייאש ממנו אין זקוק לבערו שהרי אינו מצוי אצלו (ראב"ד. וע"ע ברכת אברהם).

והפוסקים נקטו להלכה לילך אחר המלאי (עפ"י פר"ח ט"ז וב"מ תמט). וי"א שאם אין לתלות במלאי – שאינו של חמץ – הכל הולך אחר הפועלים (עפ"י ב"ח וש"ע הגר"ז שם). ויש שנקטו להקל בדבר כדין ספק דרבנן (עפ"י ח"י שם. וע' שארית שמחה נט).

ב. חמץ שנפלה עליו מפולת – הרי הוא כמבוער. רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו. וכמה חפישת הכלב – שלשה טפחים. אמר רב חסדא: וצריך שיבטל בלבו.

א. רש"י פרש: צריך לבטל – שמא יפקח הגל במועד ונמצא עובר עליו. ומשמע שמהתורה אינו עובר עליו. וכן כתב הר"ן (וכן צדד רבנו דוד בונפיד, וכ"כ הרשב"ץ בספרו 'בין שמועה' כו סע"א). ואילו לדעת הסמ"ק (סו"ס"י צח) צריך ביטול מהתורה, כי מדאורייתא חמץ שנפלה עליו מפולת אינו כמבוער (וכן משמע מרבנו מנוח (חמץ ג, יא) ומתוס' רבנו פרץ כאן) [מלבד במפולת גדולה שאי אפשר לפנותה, שאז החמץ כמבוער מהתורה. ראשונים]. ולפי זה אם לא ביטל עד שנכנסה שעה ששית – צריך לפקח את הגל ולבערו. ואף לדעת רש"י והר"ן יש אומרים שצריך לפקח (חק יעקב, דלא כמגן אברהם).

ב. אם הכלב יכול לחפש אחריו, אפילו יש שם סכנת עקרב – חייב לשכור פועלים כדי להוציא את החמץ ולבערו (עפ"י תוס' לעיל ה; הגהות אשר"י. ויש מצדדים בדעת רש"י שאינו חייב – עפ"י חדושי הנצי"ב י: ועתוס' ב"מ מב).

ג. חמץ שנפלה עליו מפולת בענין שהכלב יכול לחפש אחריו – אסור לכתחילה להוסיף על המפולת לעשותה של שלשה טפחים שהרי עתה החמץ אינו כמבוער, ודומה לעושה אוצר מלכתחילה בתוך שלשים שאסור (שפת אמת).

ד. חמץ שנפלה עליו מפולת, בירושלמי אמרו להתיר (ע"ע בבאור הסברות במאירי; נוב"כ קמא יח; חדושי ר' שמואל ה. עמ' קמד). ויש ראשונים שכתבו לאסור (ע' בשו"ת הרשב"א ע; מג"א תלג סק"ז). ויש מי שכתב שלא התירו אלא במפולת שאין עתיד לפנותה אבל עתיד לפנותה אסור (עפ"י ט"ז תלג סק"ח). ונראה שאם כדאי לו לפנות את המפולת מפני שווי החמץ שתחתיה – אינה חשובה 'מפולת' וצריך לפקח ולבער. משיעורי הגרשו"א.

דפים לא – לב

נז. האוכל תרומת חמץ בפסח – מה דינו במזיד ובשוגג?

האוכל תרומת חמץ בפסח; אם היה שוגג על התרומה ועל החמץ – משלם קרן וחומש. כן סתמה משנתנו, כדעת רבי יוחנן בן גורי בברייתא הסובר זר שאכל תרומה משלם לפי מדה, הלכך משלם אף על פי שאין לה דמים. או אפשר אפילו אם משלם לפי דמים, סובר תנא דמתניתין כרבי יוסי הגלילי שהחמץ בפסח מותר בהנאה ויש לו דמים. וכן דעת רבי אלעזר חסמא בברייתא.

רבי עקיבא ורבי אליעזר בן יעקב פוטרם – שסוברים לפי דמים משלם וכיון שאין דמים לחמץ בפסח שהרי אסור בהנאה – פטור מכלום (ודרשו ונתן לכהן את הקדש – דבר הראוי להיות קדש. וזה אינו ראוי

להיות קדש, שא"א להפריש תרומת חמץ בפסח (עפ"י רש"י); מפני שאין בו בכדי 'נתינה' הראויה להיות קדש, שהרי אין לו דמים. עפ"י תוס'.

הרמב"ם (תרומות י, 1) פסק לפטור, והראב"ד כתב לפסוק כסתם מתניתין.

היה מזיד על התרומה – פטור, שבמזיד חיובו אינו אלא כמזיק בעלמא, וכיון שאין לחמץ דמים פטור. ולרבי יוסי הגלילי שיש דמים לחמץ – חייב, אלא שלדעת רבי נחוניא בן הקנה הפוטר חייבי כריתות מתשלומין [ואף במיתה בידי שמים – לאביי, כתובות ל:]; – פטור אף לריה"ג. [כמו כן לדעת הסוברים אין אדם לוקה ומשלם (רבי יוחנן בכתובות לב. וכן פסק הרמב"ם), בכל אופן הרי זה לוקה, משום תרומה או משום חמץ, הלכך פטור מלשלם].

א. רש"י כתב: לרבי נחוניא בן הקנה, בין אם היה מזיד על החמץ או על התרומה – פטור. ואולם התוס' (כט. ד"ה מאן; כתובות ל: ד"ה זר) סוברים שאם היה שוגג על התרומה – משלם אף אם הזיד בחמץ הואיל ותשלומי תרומה באכילת שגגה כפרה הם לפיכך אינם נפטרים משום 'קם ליה בדרכה מיניה'.

ב. לדברי רבי יוסי הגלילי משלם כדמי עצים שהרי אין הפירות שוים כל דמיהם אלא כפי אפשרות ההנאה מהם. כן משמע ברש"י וברמב"ם. ובספר שפת אמת צדד לומר שמשלם הכל.

דף לב

גח. א. זר האוכל תרומה, השותה או הסך ממנה – מהם חיוביו?

ב. תשלומי תרומה כיצד, לפי מדה או לפי דמים?

ג. מה דין האוכל תרומה פחות מכזית; פחות משה פרוטה?

ד. מה דינו של המזיק תרומה?

א. זר האוכל או סך תרומה במזיד – לוקה ארבעים וחייב מיתה בידי שמים. ומשלם דמיה לכהן כשאר גזלנים, בלא חומש. [אם הותרה למלקות פטור מלשלם, שאין אדם לוקה ומשלם (כרבי יוחנן ולא כר"ל – כתובות לב: וכ"פ הרמב"ם). ולרבי נחוניא בן הקנה, לדעת אביי (כתובות ל:); פטור מתשלומין משום חיוב מיתה, ור"א (שם) חולק].

אכל בשגגה – משלם קרן וחומש [מלכר]. וצריך לשלם בפירות דוקא, והם נעשים תרומה (ונתן לכהן את הקדש – דבר הראוי להיות קדש). אכל גרוגרות ושילם לו תמרים (שהם חשובים מהגרוגרות) – תבא עליו ברכה [וכרבי אליעזר. אבל לרבי עקיבא (תרומות ו, 1) אינו משלם אלא ממינו. וכן הלכה].

אחד האוכל ואחד השותה ואחד הסך (שהסיכה כשתיה מריבוי הכתוב. ויש אומרים שסיכת זר בתרומה אינה אסורה אלא מדרבנן, וי"א מדאורייתא. עתוס' יומא עז; מנחת חינוך רעט; אגרות משה יו"ד ח"א רט ואו"ח ח"ג סב; קובץ ענינים). אחד תרומה טמאה ואחד תרומה טהורה.

א. תשלומי תרומה לאוכלם בשגגה – כפרה הם, ואין הכהן יכול למחול (משנה תרומות ו, א). ואף אם אכל תרומה משל עצמו כגון שירש מאבי אמו כהן – מפריש קרן הראוי להיות קדש לעצמו, וחומש לכהן (תוס' כתובות ל: ד"ה זר; יבמות צ. ד"ה אכל). ויש אומרים שצריך לשלם לאחד מן הכהנים (ע' בית יעקב כתובות שם; בית ישי ו, א).

ב. ברמב"ם (תרומות י, יד) מבואר [דלא כפשטות דברי רש"י (בד"ה איבעיא)] שגם האוכל במזיד צריך לשלם חולין מתוקנים דוקא (וע' במהר"י קורקוס שם; חדושי מרן רי"ז הלוי; 'חדושי הגר"ח על הש"ס').

ב. נחלקו תנאים על זר האוכל תרומה בשוגג, האם משלם לפי דמים (רבי עקיבא; רבי אליעזר בן יעקב) או לפי מדה (רבי יוחנן בן גוריון). ופרשו בגמרא שאם בשעת אכילתו היו הפירות שוים הרבה ואחר כך הוזלו – לדברי הכל משלם לכהן כשעת אכילתו, שאינו גרוע מכל גולן שדינו לשלם כשעת הגזילה. לא נחלקו אלא במקרה הפוך, שהפירות התיקרו – האם משלם (בפירות) לפי השווי שאכל או לפי מדה דוקא. וכן נפקא מינה כשהתרומה שאכל אין לה דמים, כגון תרומת חמץ בפסח האסורה בהנאה, או תרומה טמאה של תותים וענבים [שאינן בה שום שימוש כדלהלן] – האם משלם תשלומי תרומה אם לאו (עפ"י רש"י).

א. הרמב"ם (תרומות י, כו) פסק לפי דמים משלם. והראב"ד משיג ונוקט לפי מדה.
 ב. נראה שגם אם משלם לפי דמים, אינו משלם לפי שווי התרומה אלא משערים פירות התרומה שאכל כאילו היו חולין ומשלם דמיהם (עפ"י משנה למלך תרומות י עפ"י הר"ש; וכן סייע לזה רעק"א מסוגיתנו). ויש אומרים שתלוי הדבר במחלוקת הראשונים (ע' תוס' יום טוב ורש"ש; שבת הלוי ח"ט רלד, ה). ובחזון איש (קכד) כתב שאין בדבר מחלוקת אלא לדברי הכל צריך לשלם בכדי שיהא בפירות לאחר שנעשים תרומה, כדמי התרומה שאכל, ואעפ"י שעכשו הוא משלם חולין יש לשום כפי מה שישו לאחר שייעשו תרומה (וע"ע מנחת חינוך רפא; דבר שמואל).
 ג. הוזלו הפירות לאחר שאכל ומשלם כפי שעת האכילה, יש אומרים שצריך להוסיף חומש על כל הסכום ולא רק על הסכום ששוה עתה, ואף לפי הצד שלפי מדה הוא משלם. [וכן כאשר אכל תרומה השייכת לו, משלם הסכום המלא משום כפרה] (עפ"י שפת אמת; חזון איש). וברש"ש מבואר להפך, שלפי שני הצדדים די מצד הכפרה לשלם לפי מדה הגם שאינו שוה מלא הדמים, אלא שחייב לשלם דמים מצד חיובי גולה ו'מזיק'. ואילו בדברי רעק"א מבואר ששאלה זו תלויה במחלוקת התנאים האם משלם לפי מדה או לפי דמים.
 ד. יש שכתבו בדעת הרמב"ם, דלא כרש"י, שגם אם לפי דמים משלם, האוכל בשוגג תרומת תותים טמאה – חייב קרן וחומש, כי העובדה שאין לה דמים נובעת רק מחמת היותה תרומה, הלכך צריך לשלם כאילו לא היתה תרומה (עפ"י אור שמח תרומות י, ז). וע' גם מנחת שלמה נח, ב).

ג. האוכל תרומה פחות מכזית; לדברי תנא קמא פטור מקרן וחומש (כי יאכל, ואין אכילה פחותה מכזית) ודינו כשאר גולנים שאם אכל שוה פרוטה – משלם דמיה. ואילו אבא שאול סובר שאם יש בה שוה פרוטה משלם קרן וחומש אפילו אין בה כזית (ונתן). ואם אכל פחות מכן – פטור מכלום.

א. לתנא קמא, אכל כזית ואין בו שוה פרוטה – משלם קרן וחומש. וכן פסק הרמב"ם (תרומות י, כד ובכס"מ – עפ"י הירושלמי; רש"ש; אמת ליעקב). ויש מקום לעיין אם גם במזיד יש דין תשלומין בכזית פחות משוה פרוטה (ע' שו"ת אחיעזר ח"ד עה).
 ויש שכתבו שאין חייבים על אכילת כזית שאין בה שוה פרוטה (ע' מהר"ם חלאוה ומאירי).
 ב. לאבא שאול, צריך עיון כשאכל תרומה השוה ארבע חמישיות הפרוטה – האם חייב הואיל ועם החומש יש כאן שוה פרוטה, וקורא אני בו ונתן, או שמא צריך שיהא במה שאוכל שוה פרוטה (עפ"י מנחת שלמה סו, ו; אמת ליעקב. וע"ע בספר ברכת אברהם שדן בסברת אבא שאול, אם שיעור שוה פרוטה נאמר באכילה או בתשלומין).
 ד. המזיק (או גוזל. רש"י) תרומה, בין בשוגג בין במזיד (רש"י) – פטור מתשלומי תרומה (כי יאכל), ליתן לכהן קרן וחומש בדבר שנעשה קודש, אלא הריהו כשאר מזיק המשלם לחברו כסף ושוה כסף לפי דמים. מהתורה אינו משלם לא קרן ולא חומש, כדין מזיק את ההקדש שאינו משלם אלא מדרבנן (עפ"י תוס' ב"מ צט: ד"ה פרט).